



## **Esnek İstihdam ve Genç İşsizliği: İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma**

**Umut ULUKAN<sup>1</sup>**

---

### **Makale Bilgileri**

Makale Geçmişi:

Makalenin Yüklendiği Tarih: 22.05.2020

Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 01.06.2020

Anahtar Kelimeler: Genç işsizliği, esnek çalışma, güvencesiz çalışma

---

<https://doi.org/10.30586/pek.741618>

---

<sup>1</sup>Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, [ulukun@gmail.com](mailto:ulukun@gmail.com). ORCID ID: 0000-0003-2037-2373

### **Özet**

*Bu çalışma katı istihdamı koruma düzenlemelerinin genç işsizliğinin nedeni olduğunu ileri süren neoliberal söyleme odaklanmaktadır. Çalışmada önce ana akım iktisat anlayışının ve OECD, AB, IMF gibi kuruluşların işsizlik (ve genç işsizliği) üzerine çözümlenmeleri ve geliştirdikleri stratejiler eleştirel olarak analiz edilmekte ve Türkiye’deki benzer yaklaşımlar değerlendirilmektedir. Türkiye’deki genç işsizliğinin genel görünümüleri TÜİK hane halkı işgücü istatistikleri üzerinden incelenerek esnek çalışma biçimlerinin genç işsizliğine etkisi incelenmektedir. Buna göre esnek çalışmanın en önemli unsurlarından olduğu ileri sürülen geçici işlerin artışı genç işsizliğinin çözümüne katkı koymaktan ziyade sorunun kendisi gibi durmaktadır. Bunun yanı sıra esnek ve güvencesiz çalışma biçimleri gençlerin yoksulluk riskini de artırmaktadır.*

### ***Flexible Employment and Youth Unemployment A Discussion on Unemployment Indicators***

#### **Abstract**

*This paper focuses on the neoliberal discourse which blames rigid employment protection legislations (EPL) as the roots of youth unemployment. First, the current mainstream and the international institutions such as OECD, EU view on unemployment and the strategies they have developed and similar approaches in Turkey are analysed critically. Then overview of youth unemployment in Turkey are examined by using the data of Turk Stat household labour force survey and the impact of flexible employment on youth employment are evaluated. The increase in temporary jobs, which are often regarded as an important component of labour market flexibility, seems to be the problem itself rather than the solution of youth unemployment. Furthermore, precarious work increases the risk of poverty of young people.*

**Keywords:** Youth unemployment, flexible employment, precarious work

**JEL CODES:** J21, J40, J64

## 1. Giriş

Genç işsizliği Dünyada ve Türkiye’de toplam işsizliğin üzerinde seyretmektedir. Özellikle Fransa, Portekiz, İspanya, İtalya ve Yunanistan’ın dahil olduğu güney Avrupa ülkelerinde ve Türkiye’de genç işsizliği son yıllarda Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri içerisinde en yüksek oranlar olarak dikkat çekmektedir. Genç işsizliğinin yanı sıra ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerde de artış söz konusudur. 15-24 yaş arasındaki bu genç nüfusun ekonomik olarak aktif olmaması bu grubu aktif hale getirecek istihdam politikalarını artırmaktadır. Elbette bu ana akım politikalar kapitalizmin 1970’lerde girdiği krizden çıkış stratejisi olarak uygulamaya konan neoliberal politikalara uyumlu olarak emek piyasalarının daha esnek hale getirilmesi ve istihdamı koruyucu düzenlemelerin esnetilmesi çerçevesinde oluşmaktadır. Emek piyasalarındaki bu esneklik uygulamaları ile standart dışı, a-tipik istihdam biçimleri olarak tanımlanan geçici çalışma, kısmi süreli çalışma, çağrı üzerine çalışma, özel istihdam bürosuna bağlı çalışma gibi güvencesiz çalışma biçimleri artmaktadır. Bu esnek çalışma biçimlerinin işsizliği ve genç işsizliğini azaltacağı söylemi Türkiye’de de dile getirilmektedir. Bu çalışmanın temel amacı da genç işsizliği için çözüm olarak sunulan esnek istihdam biçimlerinin gerçekten bu sorunun çözümü olup olamayacağını tartışmaya açmaktır. Çalışmada önce ana akım iktisat anlayışının ve OECD, Avrupa Birliği (AB), Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi kuruluşların işsizlik (ve genç işsizliği) üzerine çözümlenmeleri ve geliştirdikleri stratejiler eleştirel olarak analiz edilecek ve Türkiye’deki benzer yaklaşımlar değerlendirilecektir. Ardından Cumhuriyet tarihinin en yüksek seviyesine ulaşan Türkiye’deki genç işsizliğinin genel görünümü Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) hane halkı işgücü istatistikleri üzerinden incelenecektir. Çalışmanın son kısmında ise bu verilerden yararlanılarak Türkiye’de esnek çalışmanın gençler için ne anlama geldiği ve bu çalışma biçimlerinin gerçekte genç işsizliğini azaltıcı etkisi olup olmadığı tartışmaya açılacaktır.

## 2. Gençler için Esneklik Söylemi: Kalıcı İşlere Geçişin Köprüsü Olarak Geçici İşler

Ana-akım iktisat, emek piyasası “katılıklarının” veya diğer bir ifadeyle istihdamı koruyucu düzenlemelerin, işten çıkarmaların maliyetini yükselttiği için yeni işlerin yaratılmasını engellediğini dolayısıyla bu düzenlemelerin işsizliğin temel nedeni olduğunu ileri sürmektedir. İstihdam dostu olmayan bu “katılıklar” genel olarak işsizlik yardımları, istihdamı koruyucu yasal düzenlemeler ve sendikalar olarak görülmektedir (Howell vd.2007:2). Bu görüşün temellerinden olan OECD’nin 1994 tarihli raporu (Jobs Study) istihdamı koruyucu düzenlemelerin işverenlerin yeni işçi alımlarını engellediğini ileri sürmekte ve özellikle Avrupa

ülkelerindeki katı düzenlemelerin bu ülkelerde yüksek uzun süreli işsizliğe neden olduğunu vurgulamaktadır<sup>2</sup>. Raporun politika önerileri ise açıktır: "emek piyasası katılıklarını" ortadan kaldıran. Bunu gerçekleştirmek için ise OECD'nin ülkelere önerdiği yol haritasında esnek çalışma zamanını yaygınlaştıracak (esnek çalışma saatleri, yarı zamanlı çalışma vb) düzenlemelerin sağlanması ve teşvik edilmesi; özel ve kamu sektörlerinde ücret esnekliğinin sağlanması; ücret dışı emek maliyetlerini azaltıcı önlemlerin alınması; geçici ve kısmi süreli çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması ve işsizlik yardımlarının kısıtlanması gelmektedir (OECD, 1994:47-50). Raporda özellikle gençlerin daha düşük ücretli, geçici işlerde ilk iş tecrübelerini kazanacakları ve sonrasında daha yüksek ücretli işlere geçiş yapabilecekleri iddia edilmektedir (OECD, 1994:34). Böylece esnek ve geçici işlerin gençler için daha güvenceli ve daha yüksek gelir elde edecekleri işler için bir merdiven ya da köprü görevi göreceği söylene inşa edilmektedir.

OECD'nin bu raporunun ardında IMF (2003) "uluslararası organizasyonlar olarak (Avrupa Komisyonu, OECD ve IMF) yaptıkları tartışmaların sonucunda yüksek işsizliğin nedenlerinin emek piyasası kurumlarında bulunabileceğini" ileri sürmektedir. IMF'ye göre yüksek işsizlik oranına sahip ülkeler, "emek piyasası katılıklarını" (cömert işsizlik sigortası programları, yüksek istihdam koruması, yüksek asgari ücretler, rekabetçi olmayan ücret belirleme mekanizmaları gibi) azaltmak için defalarca kapsamlı yapısal reformlar yapmaya teşvik edilmelidir. Bu süreçte özellikle geçici işlerin yaygınlaşmasında özel/geçici istihdam bürolarına bağlı çalışmanın yaygınlaşması önemli görülmektedir. Geçici istihdam büroları bir taraftan işsizleri denetim altına almakta diğer yandan ucuz ve esnek bir emek deposu yaratmaktadır. Bu bürolarda yer alan işler çoğunlukla düşük ücretli ve geçici işlerdir (Ciğerci-Ulukan, 2014:148). OECD, IMF, AB gibi uluslararası organizasyonlar ve ana-akım iktisat emek piyasası "katılıklarını" işsizliğin temel nedeni olarak ileri sürseler de bu durumu şüpheye yer vermeyecek şekilde ampirik olarak kanıtlayan bir çalışma bulunmamaktadır. Baker vd. (2005:88) 1980-1999 yılları arasında yirmi OECD ülkesini ele alan ve istihdamı koruyucu düzenlemeler, işsizlik yardımları ve sendikal yoğunluk ile işsizlik arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında emek piyasalarının deregülasyonu ve işsizlik arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirtmektedir. Dolayısıyla IMF'nin yüksek işsizliğe önlemek için ücret esnekliği, işsizlik yardımlarının kısılması ve daha düşük istihdam korumasını içeren acı

---

<sup>2</sup> İşsizliğin nedeni olarak emek piyasası katılıklarını OECD'nin (1994) raporundan önce dile getiren Layard vd. (1991) ve Layard vd.(1994) ve rapordan birkaç yıl sonra yayınlanan ve doğrudan makalenin başlığında Avrupa işsizliğinin nedeni olarak emek piyasası katılığını inceleyen Siebert (1997) tartışmaların başlangıcı olarak ayrıca incelenebilir.

reçetesinin başarılı olduğu oldukça şüphelidir (Baker vd. 2005:107). Benzer şekilde istihdamı koruyucu politikalar ile işsizlik oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı Esping-Andersen, (2000:92), TUC (2010), Vergeer ve Kleinknecht (2012:461), ve Avdagic (2015) tarafından da ileri sürülmektedir. Howell vd. (2007) de koruyucu emek piyasası kurumlarına yönelik gerçekleştirilen reformların (esnekliği artırıcı reformlar) ne bu reformları gerçekleştiren bazı ülkelerdeki yüksek işsizliği ne de bazı ülkelerdeki başarı hikayelerini açıklayıcı kanıtların olmadığını tespit etmişlerdir. Bütün bu zayıf ampirik temele rağmen emek piyasalarının deregülasyonu 1990’lı yıllardan beri hız kazanarak devam etmekte ve kapsamı artmaktadır (Vergeer ve Kleinknecht,2012: 452).

Litvanya Serbest Piyasa Enstitüsü (LFMI) son üç yıldır OECD ve Avrupa ülkelerinde emek piyasalarının ne kadar esnek olduğunu işe alım, çalışma süreleri ve işten çıkarmadan oluşan üç temel gösterge üzerinden hesaplayan bir endeks geliştirmiştir. Örneğin işe alımlarla ilgili gösterge, kısmi süreli sözleşmelerin yaygınlığı, asgari ücret düzenlemelerinin bölgesel, sektörel ya da yaşlara göre farklılık gösterip göstermediği ve deneme sürelerinin uzunluğunu içermektedir. Diğer iki gösterge ise çalışma sürelerinin ne kadar esnek düzenlendiği ile işten çıkarmalara yönelik kıdem tazminatları, ihbar süreleri ve tazminatı gibi “maliyetlerdir” (LFMI,2020:5). Son yayınlanan ve 41 Avrupa ve OECD ülkesinin 2019 verilerini değerlendiren raporu incelediğimizde emek piyasaları en katı 10 ülkeye baktığımızda işsizlik oranları %3.5 ile %16.6 arasında değişmektedir. Daha da ötesi listede emek piyasaları en katı olan 5 ülkenin (Fransa, Lüksemburg Meksika, Portekiz ve Kore) işsizlik oranı ortalaması 5,6 iken en esnek ilk 5 ülkenin (ABD, Japonya, Yeni Zelanda, İngiltere, Kanada) ortalaması ise 4,1’dir (LFMI,2020:7; OECD,2020). Esneklik indeksinin bu iki ucunda yer alan ülke grupları arasındaki işsizlik oranı farkının oldukça düşük olması, emek piyasalarının “katılığı”nın işsizliğin temel nedeni olduğu söylemini argümentsiz bırakmaktadır. Öte yandan Başköy ve Kılıçarslan’ın (2017:1537) vurguladığı gibi esneklik uygulamaları, “işçilerin karşılığı ödenememiş emek-zamanının bir ürünü olan artık değer oranının artmasına” ve işçilerin bölüşümden aldığı payın azalmasına neden olmaktadır. Özellikle kriz dönemlerinde artan daha fazla esneklik talebi ile birlikte bölüşüm çelişkileri daha da derinleşmekte ve reel ücret kazanımlarındaki azalmalara karşılık sermayenin kar oranlarının yükseldiği görülmektedir (Tunçcan Ongan, 2004:132).

Türkiye’de de bu esneklik söylemini sermaye gruplarının açıklamaları, raporları ve hükümetlerin istihdama yönelik politika belgelerinde<sup>3</sup> görmekteyiz. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği’nin (TÜSİAD) ortak yayınlamış olduğu görüşlerde, “çağdaş dünyada esnek çalışma yöntemleri, istihdam artışının vazgeçilmez faktörü” olduğu ileri sürülmekte ve AB’nin güvenceli esneklik yaklaşımının benimsendiği ifade edilmektedir<sup>4</sup>. Bu görüşlerin en güncel hali ise TİSK Başkanı’nın 31.10.2019’da yaptığı basın açıklamasında bulunabilir. “İşsizlikle etkin mücadele için esnek çalışma şart” başlığıyla yapılan açıklamada, Türkiye’nin yukarıda bahsi geçen esneklik indeksinde sondan altıncı olduğu belirtilerek esnek çalışma uygulamalarının yaygınlaştırılması gerektiği vurgulanmaktadır<sup>5</sup>. Açıklamada TİSK’in önerileri ise deneme sürelerinin bireysel iş sözleşmeleri ile 6 ay, toplu iş sözleşmeleri ile en az 12 ay olarak düzenlenebilmesi; çağrı üzerine çalışmada, asgari 20 saatlik çalışma süresi gibi uygulamayı zorlaştıran kriterlerin hafifletilmesi; özel istihdam büroları aracılığıyla kurulan ödünç iş ilişkisi uygulamasındaki süre ve konu sınırlamalarının kaldırılması olarak özetlenebilir (TİSK, 2019)<sup>6</sup>.

Esneklik söyleminin çalışmamız için en önemli iddiası ise çalışma hayatında esneklik uygulamalarının yaygınlaştırılmasının özellikle gençler ve kadınların istihdama geçişini kolaylaştırması ve genç işsizliği düşürme potansiyelidir. Örneğin On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) İşgücü Piyasası ve Genç İstihdamı Özel İhtisas Komisyonu Raporu (2018:75) özellikle kadın ve genç işgücünün istihdamının artırılması için kısmi süreli çalışma, geçici iş

---

<sup>3</sup>Daha detaylı bir analiz için istihdama yönelik bu politika belgelerinin (Kalkınma Planları, Ulusal İstihdam Stratejisi, Sanayi Strateji Belgesi) değerlendirilmelerini de içeren Müftüoğlu ve Koşar (2014)’ın derlediği Türkiye’de Esnek Çalışma adlı eser incelenebilir.

<sup>4</sup>Güvenceli Esneklik, emek piyasalarında esneklik uygulamalarının artırılması ve bununla birlikte esnek çalışanları koruyucu düzenlemelerle esneklik ile güvence arasında bir dengenin kurulabileceğini ileri süren bir yaklaşımdır. Ulukan (2014)’de bu yaklaşımın eleştirel bir değerlendirmesi yapıldığı için burada sadece Toksöz’ün (2011:40-41) Ulusal İstihdam Stratejisinde de benimsenen güvenceli esneklik yaklaşımındaki “güvence”yi ironik bulduğu değerlendirmesine katıldığımı belirtmeliyim: “Esnek çalışmayla hedeflenen, işverenlerin işgücü ihtiyacını karşılamak için işçiyi istediği zaman işe alması, istediği süre çalıştırması ve istediği zaman işten çıkartmasının koşullarının yaratılmasıdır. Esnek çalışma biçimlerinin sosyal güvence kapsamına alınmasıyla, iş güvencesinin yerini istihdam güvencesinin alacağı öne sürülmektedir. Kişinin belirli süreli işi bittiğinde, sözleşmenin yeniden uzatılıp uzatılmayacağı veya yeni bir iş bulup bulamayacağı konusunda endişe taşıdığı, sürekli işyeri değiştirmek durumunda kaldığı, çalıştığı sürelerin işsizlik sigortasına hak kazanmaya yetmediği koşullarda güvenceden söz edilmesi ironiktir”.

<sup>5</sup>Türkiye’nin “katı” bir emek piyasasına sahip olduğu söylemine yönelik aksi görüş için: Onaran (2004); Tangian (2008); Güler-Müftüoğlu, (2014); Güler (2015)

<sup>6</sup>Çalışmanın sınırlılıkları nedeniyle Türkiye emek piyasalarında esnek çalışmanın yaygınlaşması ve güvencesizleşme süreçleri ele alınmayacaktır. Bu konuda kapsamlı çalışmalar için bkz: Göztepe (2012); Kutlu (2012); Savul (2012); Özveri (2012); Hacısalihoğlu (2014;2018)

ilişkisi, uzaktan çalışma gibi esnek çalışma modellerin daha etkin hale getirilmesini önermektedir. Bundan sonraki kısımda bu iddia değerlendirilecektir.

### 3. Türkiye’de Genç İşsizliğin Genel Görünümü

Türkiye’de genç işsizliğinin son yirmi yıllık süreçteki seyrine baktığımızda ilk dikkat çeken nokta 15 yaş ve üzeri toplam işsizlik oranlarıyla aralarındaki yaklaşık iki katlık farktır. 2019 yılında 15 yaş ve üzeri toplam işsizlik oranı %13,7 iken aynı yıl 15-24 yaş işsizlik oranı %25,4 olarak gerçekleşmiştir. Bir başka ifadeyle her dört gençten biri işsizdir. Türkiye’de genç işsizliği 2019 yılında %25,4’lük oran ile Cumhuriyet tarihinin yıllık bazda en yüksek seviyesine ulaşarak, 2008-2009 krizinin etkisiyle 2009 yılında ulaştığı %25,3’lük oranı aşmıştır. Tablo 1’deki veriler incelendiğinde özellikle son 3 yıldaki genç işsizlikteki hızlı yükseliş eğiliminin 2020 Mart ayı ile başlayan Covid-19 (Koronavirüs) salgını etkileri hesaba katıldığında artarak devam edeceği öngörülebilir<sup>7</sup>.

**Tablo 1. 15+ ve 15-24 yaş İşsizlik ve İstihdam Oranları (%)**

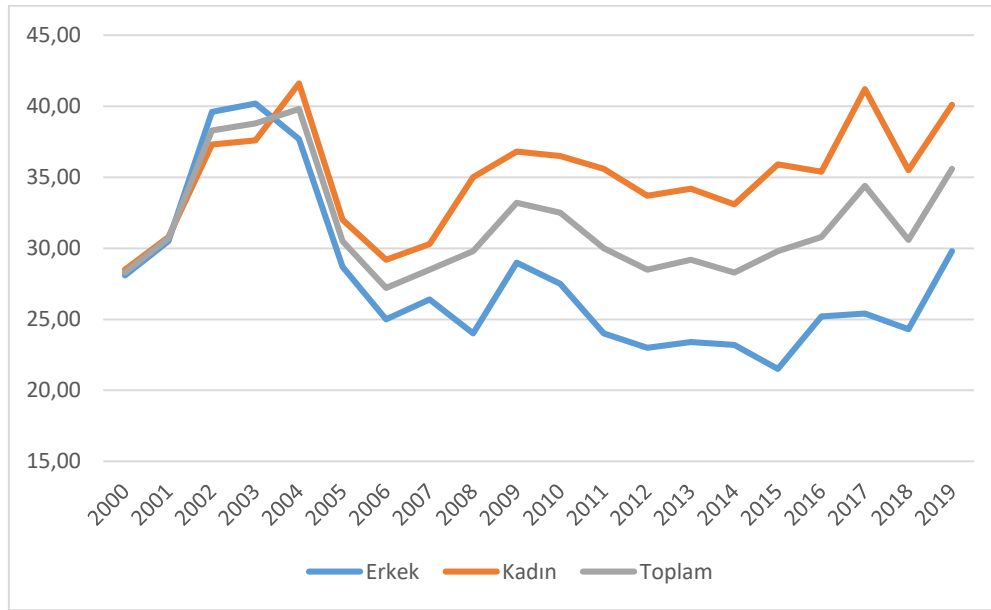
Yıllar	15+ İşsizlik Oranı			15-24 İşsizlik Oranı			15-24 İstihdam Oranı		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2000	6,6	6,3	6,5	13,7	11,9	13,1	49,7	24,8	37,0
2001	8,7	7,5	8,4	17,2	14,4	16,2	46,7	24,4	35,3
2002	10,7	9,4	10,3	20,3	17,1	19,2	42,4	24,1	33,0
2003	10,7	10,1	10,5	21,4	18,9	20,5	39,7	21,7	30,5
2004	10,8	11,0	10,8	20,5	20,7	20,6	40,8	19,8	30,0
2005	10,5	11,2	10,6	19,5	20,5	19,9	41,6	19,4	30,2
2006	9,9	11,1	10,2	18,3	20,6	19,1	41,8	19,3	30,3
2007	10,0	11,0	10,3	19,6	20,8	20,0	41,5	19,3	30,2
2008	10,7	11,6	11,0	20,1	21,2	20,5	41,3	19,8	30,3
2009	13,9	14,3	14,0	25,4	25,0	25,3	39,0	19,3	28,9
2010	11,4	13,0	11,9	21,0	23,0	21,7	40,2	20,3	30,0
2011	9,2	11,3	9,8	17,1	20,7	18,4	43,4	21,2	32,1
2012	8,5	10,8	9,2	16,3	19,9	17,5	42,5	20,7	31,5
2013	8,7	11,9	9,7	17,0	21,9	18,7	43,1	21,5	32,2
2014	9,0	11,9	9,9	16,6	20,4	17,9	45,0	22,0	33,5
2015	9,2	12,6	10,3	16,5	22,2	18,5	45,2	23,2	34,2
2016	9,6	13,7	10,9	17,4	23,7	19,6	44,8	23,2	34,1
2017	9,4	14,1	10,9	17,8	26,1	20,8	45,4	23,0	34,3
2018	9,5	13,9	11,0	17,6	25,3	20,3	46,4	23,4	35,0
2019	12,4	16,5	13,7	22,5	30,6	25,4	43,4	22,6	33,1

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

<sup>7</sup> Covid-19 Salgınının istihdama etkileri için Devrimci İşçi Sendikaları Araştırma Dairesinin 11 Mayıs 2020 tarihinde yayınladığı “İşsizlik ve İstihdamın Görünümü Raporu incelenebilir DİSK-AR (2020).

Türkiye’de genç işsizliğine yönelik vurgulanması gereken bir diğer nokta cinsiyet eşitsizliğidir. Sayıları bir milyonu aşan genç işsizlerin önemli bir bölümünü genç kadınlar oluşturmaktadır. 15-24 yaş kadınlarda 2000 yılında %11,9 olan işsizlik oranı 2019 yılında %30,6’ya ulaşmıştır. Bu oran OECD 2019 yılı OECD ortalamasının (%11) yaklaşık üç katıdır. Benzer bir eşitsizlik istihdam oranlarında da görülmektedir. Buna göre genç erkeklerin %43,4’ü istihdam edilirken bu oran genç kadınlarda %22,6 ya gerilemektedir. Bu veriler Türkiye’de işsizlikten en çok etkilenen grubun genç kadınlar olduğunu ortaya koymaktadır.

Grafik 1. Yükseköğretim Mezunu Gençlerde İşsizlik Oranları (%) 2000-2019



Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri verilerinden derlenmiştir.

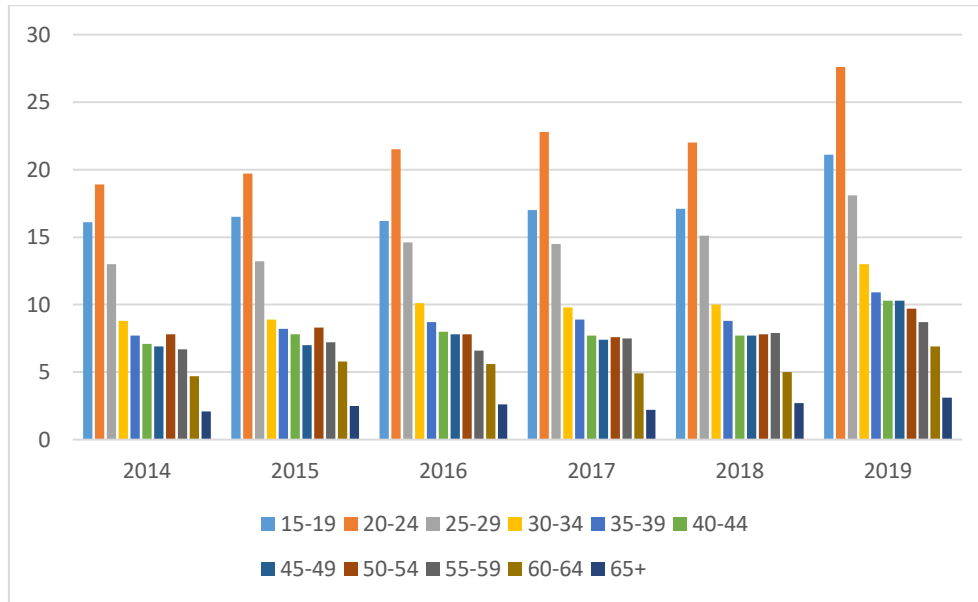
Türkiye’de genç işsizliğinin bir başka önemli özelliği ise yüksek eğitilmiş gençlerin işsizlik oranlarındaki yüksekliktir. Yüksekokul, üniversite, yüksek lisans veya doktora mezunu gençler içerisinde işsizlik oranı 2019 yılında %35,6’ya ulaşmıştır. Bu oran genç kadınlarda %40 genç erkeklerde ise %30’dur. Bu durum yükseköğrenimin yaygın görüşün aksine gençlerde işsizliği azaltıcı ya da önleyici rolünün sorgulanmasına yol açmaktadır. “Her ile bir üniversite politikası” ile artan “akademik enflasyon” üniversite diplomasının reel değerini düşürmekte ve yükseköğrenim mezunu gençlerde işsizliğin artmasına yol açmaktadır (Yalçıntaş ve Akkaya 2019a,b)<sup>8</sup>.

<sup>8</sup> Yalçıntaş ve Akkaya (2019b), akademik enflasyonu, “iş piyasası reel anlamda büyümüyorken, yani akademisyenler ve mezunlar için yeni ve daha iyi iş imkânları yaratılmıyorken, yeni açılan üniversitelerin, başta diplomaların reel değerinin düşmesi olmak üzere, bir dizi olumsuz etkiye yol açması” olarak tanımlamaktadır. Yalçıntaş ve Akkaya’ya (2019b:791) göre “üniversite diploması gerektiren işlere yönelik toplam talep, bir ekonominin üniversite diploması gerektiren işleri yaratma kapasitesinden büyükse ve aradaki fark uzun bir süre



Diplomalı işsizlerdeki bu artışın yanı sıra ne eğitimde ne istihdamda olan 15-24 yaş arası gençler de 2019 yılında üç milyonu geçerek %26’lık orana ulaşmış durumdadır. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin içinde yüksek öğretim mezunu olanlar %36,2 ile okur yazar olmayanlardan sonra en yüksek grubu oluşturmaktadır (TÜİK, 2020). Türkiye OECD ülkeleri arasında ne eğitimde ne istihdamda olan gençler açısından en yüksek orana sahip ülke konumundadır (OECD, 2020b). Bu grubu cinsiyete göre değerlendirdiğimizde ise genç kadınlar %41 gibi oldukça yüksek bir orana ulaşmaktadır. Ne eğitimde ne istihdamda olan gençlerin oranının yüksekliği eğitimden istihdama geçişin genç işsizliğindeki en önemli sorun olduğunu işaret etmektedir.

Grafik 2. Yaş Gruplarına Göre İşsizlik Oranları (%) 2014-2019



Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yaş gruplarına göre işsizlik oranlarında 20-24 yaş gençler en yüksek grubu oluşturuyor. 2000 yılında 20-24 yaş işsizlik oranı %14,8 iken 2019 yılında bu oran neredeyse ikiye katlanarak %27,6 ya ulaşmış durumda. İşsizlik oranlarında en yüksek oranı oluşturan 20-24 yaş grubu gençleri 15-19 yaş grubu gençler takip ediyor. Kimi araştırmalarda genç kategorisine dahil edilen 25-29 yaş grubu ise en yüksek işsizlik oranına sahip üçüncü gruptur. Dolayısıyla bir bütün olarak ele aldığımızda 30 yaşın altındakilerin işsizlik sorunu diğer tüm yaş gruplarına göre daha çok öne çıkmaktadır. Ancak 20-24 yaş arası gençlerin yüksek işsizlik oranı özellikle son yıllarda sayıları gittikçe artan diplomalı işsizler olarak anılan yükseköğrenim

boyunca kapatılmadan kalıyor ya da büyüyorsa, o ekonomide akademik enflasyon ve akademik enflasyona bağlı “diplomalı işsizlik” ya da “genç işsizlik” ortaya çıkmaktadır.” Konuyla ilgili ayrıca: Yalçıntaş (2017);

mezunlarındaki işsizlik olgusunu Türkiye emek çalışmalarının en önemli konusu haline getirmektedir. Bu açıdan esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılmasının gençler için özellikle de yüksek öğrenim mezunu gençler için bir çözüm olup olmadığı sorusu önem kazanmaktadır.

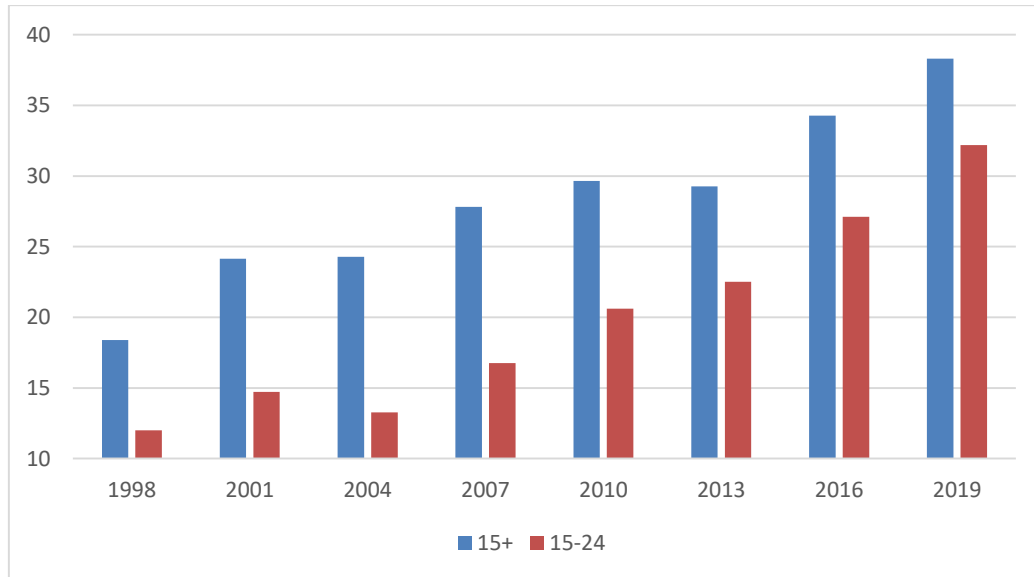
#### **4. Esnek Çalışma Gençler İçin Çözüm mü?**

Ana-akım neoliberal yaklaşımın esnek, standart dışı çalışma biçimlerinin özellikle de gençler için daha yaygın olan geçici ve özel istihdam bürosuna bağlı çalışmanın gençlere yeni istihdam olanakları sunduğu ve onlara emek piyasasında eksik oldukları tecrübeyi kazandırmasıyla da kalıcı (ve güvenceli) işlere geçişte köprü görevi gördüğü iddiasını önceki bölümlerde aktarılmıştı. Adgovich (2015:7) 1980-2009 yılları arası 31 Avrupa ve OECD ülkelerini istatistiksel olarak inceleyen çalışmasında istihdamı koruyucu politikaların ne toplam işsizliği daha da şaşırtıcı olsa da ne de genç işsizliği etkilediğine dair bir bağlantı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla katı ya da esnek düzenlemelerin genç işsizliğini doğrudan etkileyici bir gücü bulunmamaktadır. Daha iddialı bir görüş ise 1992-2012 arası AB'nin işgücü istatistikleri mikro datası üzerinden gerçekleştirdikleri analiz ile Gebel ve Giesecke (2016) tarafından dile getirilmektedir. Gebel ve Giesecke (2016:497) emek piyasalarındaki deregülasyonun ve geçici işlerin yaygınlaşmasının AB ülkelerinde genç işsizliği riskini azaltmadığı gibi gençlerin geçici istihdam oranlarını artırdığı dolayısıyla bu politikaların gençlerin daha güvencesiz istihdam biçimlerinde sıkışması riskini oluşturduğunu ileri sürmektedir. Bu durum geçici işlerde çalışan gençlerin daha fazla işsizlik riski ile karşılaşmasına da yol açmaktadır (Giesecke and Groß, 2003:172).

Güvencesiz çalışmanın gençler için eğitimden tipik istihdam biçimlerine geçiş için bir “sıçrama taşı” görevi gördüğü iddiasının aksine özellikle işçi sınıfından olan gençler için kendilerini içinden kurtaramayacakları bir tuzak haline gelmektedir (Watson, 2013:21; Lopes ve Dewan, 2014:37; Carmo vd., 2014:342). Sonuçta gençlerin düşük nitelikli bir iş aracılığıyla emek piyasalarına girişi o andaki işsizliği bertaraf edebilse de sonrasında daha yüksek işsizlik riski ya da yeniden daha düşük nitelikli işlerde yeniden ancak şans bulabilmesine yol açmaktadır (Schrer, 2004:387). Bir çok çalışma (Kalleberg vd. 2000; Booth vd. 2002; Sissons 2011; Shildrick vd. 2012; Devins vd., 2014) de düşük ücretli düşük nitelikli işlerin gençlere gelecekte daha iyi istihdam koşulları için bir sıçrama taşı görevi görmediği ve bu tür düşük ücretli, güvencesiz işler ile işsizlik arasında gidiş gelişlerin orta yaşlarda da devam ettiği konusunda uyarılmaktadır.

Gençler ve yetişkinler (25 ve üstü yaş) için çalışan yoksulluğu oranlarına ilişkin verilerin analizi, dünyanın tüm bölgelerinde genç işçilerin kendilerini yetişkin işçilere göre daha yüksek oranlarda aşırı yoksulluk içinde bulduklarını göstermektedir. Aslında, dünyanın genç çalışan yoksulluğu oranı, %7 olan yetişkin çalışan yoksulluğu oranına kıyasla 2018'de yüzde 14'e yakındır (ILO,2019:11). Başka bir deyişle, bir işi olan gençlerin, istihdam edilen yetişkinlerden neredeyse iki kat daha yoksul olması, gençler için “nasıl bir istihdam” sorusunu sormamıza yol açmaktadır. 24 Avrupa<sup>9</sup> ülkesini incelediği çalışmasında van Lancker (2012:89) özellikle genç geçici çalışanların daha fazla yüksek çalışan yoksulluğu riski içinde olduğunu ve bu nedenle düzgün bir yaşam kurmalarının gittikçe zorlaştığı sonucuna ulaşmıştır.

Grafik 3. İşsizlik nedeni olarak “Geçici bir işte çalışıyordum, iş bitti”



Kaynak: TÜİK, Hane halkı işgücü istatistikleri, 2020

Peki Türkiye’de geçici çalışma ile işsizlik arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır? TÜİK Hane halkı İşgücü İstatistiklerinde işsizlik nedenlerine baktığımızda geçici/kısmi süreli bir işte çalıştığı için işin bitmesi/süresi dolması nedeniyle işsiz kalanların oranı son 20 yıllık süreçte dikkat çekici bir hızla artmaktadır. Grafik 3’te işsizler içinde 15 yaş ve yukarı nüfus ile genç nüfusun geçici işler nedeniyle işsizlik oranları gösterilmektedir. Buna göre 15-24 yaş grubu işsizlerin 1998 yılında yalnızca %12’si geçici işte çalıştığı için işsiz kalırken bu oran hızla

<sup>9</sup> Yüksek genç işsizliği oranlarının görüldüğü Güney Avrupa ülkelerini içeren diğer çalışmalar istihdamı koruyucu düzenlemelerin esnetilmesi ve emek piyasalarında deregülasyonla birlikte özellikle gençlerde kısmi süreli sözleşme ile çalışma, özel istihdam bürosuna bağlı çalışma, geçici çalışma gibi a-tipik, esnek istihdam biçimlerinin yaygınlaştığına ancak genç işsizliği oranlarında kayda değer bir azalmanın yaşanmadığına işaret etmektedir. Özellikle Fransa, Portekiz, İtalya ve İspanya ülke değerlendirmelerinin bir arada bulunabileceği kapsamlı bir derleme için bkz. Dolado (2015).

artarak 2019 yılında %32,2'ye ulaşmış ve 15 yaş ve üzeri toplam işsizler ile aralarındaki fark hızla kapanmıştır. Başka bir ifade ile yirmi yıl önce yaklaşık olarak her 10 işsiz gençten biri geçici bir iş nedeniyle işsizken bugün her üç gençten biri bu nedenden ötürü işsiz kalmaktadır. Bu da geçici işlerin zamanla işsizliğin temel nedenlerinden biri haline geldiğini göstermektedir (Ulukan, 2014:82). Özmen Yılmaz'ın (2019:209) vurguladığı gibi cinsiyete dayalı işbölümü ve hakim patriarkal yapı nedeniyle daha çok kadınların a-tipik ve geçici işlerde kendilerine istihdam olanakları bulabilmesi onların geçici işler nedeniyle işsiz kalmalarını da son yıllarda hızlandırmaktadır. 2014 yılında 15-24 yaş arası 53 bin genç kadın geçici işler nedeniyle işsiz kalmışken 2019 yılında bu sayı %147 artarak 131 bine yükselmiştir. Aynı yıllar arasında genç erkeklerde ise bu artış oranı %75'tir. Genç kadınların işsizlik riskinin daha çok olmasının yanı sıra, geçici ve kısmi zamanlı işler üzerinden emek piyasalarına girmeleri mevcut patriarkal yapı nedeniyle “ev ve aile sorumluluklarının” onların ömürleri boyunca bu tür işlerde sıkışıp kalmasına yol açmaktadır (Toksöz;2011:49). Bu da onları daha güvencesiz ve daha yoksul kılmaktadır (Karadeniz, 2011:120).

Geçici işlerin yaygınlaşması ve işsizlik nedeni olarak ilk sıraya yükselmesinin yanı sıra bu tür güvencesiz işlerde çalışan gençlerin yoksulluk riskine daha çok maruz kalmasına da yol açmaktadır. DİSK-AR'ın (2017) Türkiye'deki işçilerin çalışma ve yaşam koşulları ile kanaat, deneyim ve tutumlarını araştıran alan çalışması<sup>10</sup> geçici işçilerin en düşük ücret gruplarından birini oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan yaş gruplarına göre düzensiz işlerde (geçici, taşeron, özel istihdam bürosuna bağlı kiralık işçi) çalışanlar Avrupa'da olduğu gibi (Wynn, 2013:53 ve Barbieri,2009:625) Türkiye'de de 15-24 yaş arası (%34) gençlerdir (DİSK-AR, 2020:51-52)<sup>11</sup>. Erikli (2016:299) istihdamda yer almanın yoksulluktan kurtulmaya yetmediği ve Türkiye'de istihdam edilen gençlerin üçte ikisinin yoksulluk sınırının altında yaşadığını ileri sürmektedir. Bu da herhangi bir işin işsizlikten daha iyi olmadığı ve işin niteliğinin çalışan yoksulluğu<sup>12</sup> ile doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Gençlerin karşı karşıya olduğu emek piyasası güvencesiz işler ile işsizlik arasında gidip gelen bir sarkaca benzetilebilir. Bu yönüyle genç işsiz ve/veya düzensiz işlerde çalışanlar Marx'ın (2007:612) nispi artı-nüfusun üçüncü kategorisi olarak belirttiği “bir işte çalışmalarını son derece düzensizlik

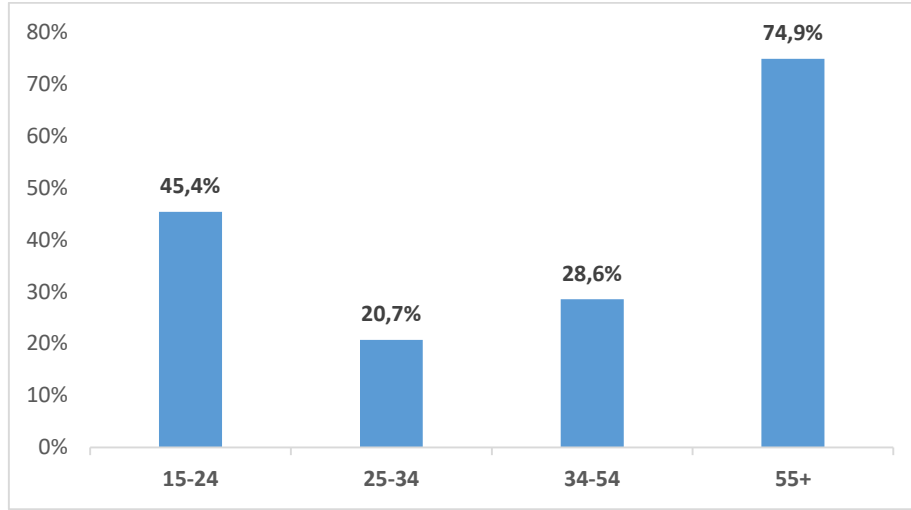
<sup>10</sup> Doç.Dr. Aziz Çelik ve Doç.Dr. Hakan Koçak koordinatörlüğünde yapılan ve Türkiye'deki işçi sınıfı görünümü açısından en güncel ve en kapsamlı araştırma olan bu çalışma Türkiye genelinde 15 yaş ve üzeri ücretli çalışan 2000 kişi ile gerçekleştirilmiştir.

<sup>11</sup> Özel istihdam bürolarına bağlı kiralık/geçici işçilikle ilgili daha ileri bir okuma için: Cığerci-Ulukan (2014) ve Kutlu (2010).

<sup>12</sup> Çalışan yoksulluğu ile ilgili kapsamlı bir çalışma için ayrıca bkz: Erdoğan ve Kutlu (2017).

gösteren ve böylece sermayeye her an el altında bulunan bitip tükenmez bir emek gücü deposu” olan durgun artı-nüfusa dahildirler.<sup>13</sup>

Grafik 4. Yaş Gruplarına Göre Kayıtdışı İstihdam Oranları (2019)



Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistiklerinden derlenmiştir.

Türkiye’de 2019 yılında tarım dışında istihdam edilen gençlerin sektörel dağılımına baktığımızda ilk üç sırada imalat sanayi (%26,1), toptan perakende ve ticaret (%22,5) konaklama ve yiyecek hizmetleri (%12,5) gelmektedir (TÜİK, 2020). İstihdam edilen gençlerin %61’i bu üç sektörde yer almaktadır. Yentürk ve Başlevent (2007:39; 2008) de gençlerin özellikle dokuma-giyim ve diğer imalat sanayi ile otel ve lokanta sektöründe yoğun olarak istihdam edildiğini ve bu sektörlerde geçici ve mevsimlik çalışmanın yoğun olduğunu, ücretlerin görece daha düşük, kayıt dışılığın yaygın görüldüğünü vurgulamaktadır. Gerçekten de kayıt dışı çalışma oranı 15-24 yaş grubundaki oldukça yüksektir. Neredeyse her iki gençten biri kayıt dışı çalışmaktadır. Öte yandan gençler güvencesiz çalışma koşullarının yaygın olduğu 10 kişiden daha az çalışanlı işyerlerinde daha yoğun olarak istihdam edilmektedir. Örneğin toptan perakende ve ticaret sektöründe istihdam edilen gençlerin %76’sı 10 kişiden az çalışanlı işyerlerinde çalışmaktadır. Yine 2019 yılı verilerine göre çalışan tüm gençlerin yarısından fazlası (%56) 10 kişiden az çalışanlı işyerlerinde çalışmakta iken, 50 ve üzeri çalışanlı işyerlerinde istihdam edilen gençlerin oranı ise yalnızca %22’dir.

Gençlerin daha çok güvencesiz ve geçici işlerde istihdam olanağı bulunduğu, Türkiye’de gençlerin özellikle de yüksek öğretim mezunu gençlerin çalışma koşullarını inceleyen ampirik

<sup>13</sup> Genç işsizliğini Marx’ın nispi artı nüfus kavramı üzerinden ele alan bir çalışma için McBride (2004). Türkiye üzerine bir çalışma için ayrıca: Oğuz (2016).

çalışmalar (Bora vd., 2011; Yücesan Özdemir,2014; Yılmaz, 2016; Kahraman ve Kahraman,2016; Özkaplan vd. 2017; Kiraz ve Kurul, 2018; Bulut ve Kaya-Hayatsever, 2018; Bakır ve Eroğlu, 2019) tarafından da desteklemektedir. Tüm bu çalışmalar gençlerin eğitimleri ile bağdaşmayan, eksik istihdam koşullarında, geçici ve düşük ücretli işlerde güvencesiz çalışma koşullarında gönülsüz olarak çalıştığını göstermektedir. Bu güvencesizlik koşulları ve pratikleri yükseköğretimden yeni mezun veya mezun olma sürecindeki gençlerde gelecek kaygısını da artırmakta (Ersoy-Kart ve Erdost, 2008; Mütevellioğlu vd.,2010; Demir ve Taşkıran, 2018), çalışma hayatındaki güvencesizlik topyekûn bir yaşam güvencesizliğine dönüşmektedir.

## 5. Sonuç Yerine

Bu çalışmada daha fazla esnek çalışma biçimlerinin artmasıyla genç işsizliğinin azalacağına dayanan neoliberal söylem OECD ve AB ülke örnekleri ve Türkiye’deki işgücü verileri üzerinden tartışılmıştır. Öncelikle gençlerin daha güvenceli olan düzenli ve standart istihdam biçimlerine geçişi için esnek, geçici işlerin bir sıçrama tahtası görevi gördüğü savı gerçeği yansıtmamaktadır. Birçok ülke örneğinde özellikle işçi sınıfı kökenli hanelerdeki gençler için geçici, güvencesiz işler belirsizlik dolu bir çıkmaz sokağa dönüşebiliyor. Bunun yanı sıra OECD ve AB ülkeleri üzerine yapılan çalışmalarda da esnek çalışma biçimlerinin genç işsizliğini düşürdüğüne yönelik net bir bulgu bulunmamaktadır. Türkiye’de de işsizlik sebebi olarak geçici/kısmi süreli işin sona ermesiyle işsiz kalan gençlerin oranı son yıllarda hızla yükselmiş bir bakıma geçici işler genç işsizliğin çaresi olması bir yana sebebi haline gelmiştir. Bir esnek çalışma biçimi olarak geçici işlerin yaygınlaşması işsizlik üzerine pozitif bir etkisi olmadığı gibi gençler arasında çalışan yoksulluğunu da artırmaktadır. Türkiye emek piyasalarının bir başka özelliği olan kayıt dışı çalışmanın gençler arasında en yaygın görülen çalışma biçimi olması bu yoksulluğu daha da şiddetlendirmektedir. Türkiye’de gerek genç işsizliği gerekse de güvencesiz işlerde çalışmanın yaygınlığı cinsiyete göre çok çarpıcı biçimde farklılaşmaktadır. Patriarkal yapı nedeniyle genç kadınlar daha çok işsizlik ile karşılaşırken, genç erkeklere oranla daha büyük oranda esnek istihdam koşullarında çalışmaktadır. Bu da genç kadınları daha güvencesiz ve daha yoksul bir gelecekle karşı karşıya bırakmaktadır. Öte yandan tüm bunlara yükseköğrenim mezunu işsiz gençlerde görülen işsizlik artışını da eklediğimizde sermaye birikimi için gerekli gençlerden oluşan eğitilmiş, esnek, ucuz bir yedek emek ordusu gittikçe büyümektedir.

## Kaynakça

- Avdagic, S., 2015. Does deregulation work? Reassessing the unemployment effects of employment protection. *British Journal of Industrial Relations*, 53, 6–26.
- Baker, D., Glyn, A., Howell, D. R. ve Schmitt, J., 2005. Labor Market Institutions and Unemployment: A Critical Assessment of the Cross-country Evidence,” in: D. R. Howell (ed) *Fighting Unemployment*, Oxford: Oxford University Press, 72–118.
- Bakır, H. ve Eroğlu, E., 2019. Esnek ve Güvencesiz Çalışma Bağlamında Türkiye’de Araştırma Görevlisi Olmak, *Çalışma ve Toplum*, 60 (1), 155-178.
- Barbieri, P. 2009. Flexible employment and inequality in Europe. *European Sociological Review*, 25(6), 621-628.
- Başköy, H., ve Kılıçaslan, Y., 2017. Esnek işgücü piyasası politikalarının ücret ve kâr üzerine etkisi: Bir karşılaştırmalı ülke analizi. *Çalışma ve Toplum*, 54(3),1507-1544.
- Booth, A. L., Francesconi, M., ve Frank, J., 2002. Temporary jobs: stepping stones or dead ends?. *The economic journal*, 112(480), 189-213.
- Bora, T. ve Erdoğan, N., 2011. Cüppenin, Kılıcın ve Kalemin Mahcup Yoksulları, Yeni Kapitalizm, Yeni İşsizlik ve Beyaz Yakalılar, içinde: T. Bora, A. Bora, N. Erdoğan ve İ. Üstün (der) *Boşuna Mı okuduk? Türkiye’de Beyaz Yakalı İşsizliği*, 2. Baskı, İstanbul: İletişim, 13-44.
- Bulut, G., ve Kaya Hayatsever, E., 2018. AVM'lerde Emek: Sınıf İçi İletişim Ekseninde Bir Değerlendirme. *Emek Araştırma Dergisi*, 9(13), 93-110.
- Ciğerci-Ulukan, N., 2014. İşsizlik Versus Geçici Çalışma: Özel İstihdam Bürolarının Kiralık İşçileri, içinde: Ö. Müftüoğlu ve A. Koşar (der.), *Türkiye’de Esnek Çalışma*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın. 143-157.
- Devins, D., Bickerstaffe, T., Mitchell, B. ve Halliday, S. 2014. Progression in Low-paid, Low-skilled Retail, Catering and Care Jobs, Joseph Rowntree Foundation <http://www.jrf.org.uk/sites/files/jrf/employment-progression-skills-full.pdf> (04 Mayıs 2020).
- DİSK-AR, 2020. İşsizlik ve İstihdamın Genel Görünümü (11 Mayıs 2020), <http://disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/05/DISK-AR-May%C4%B1s-2020-Istihdam-Issizlik-Raporu.pdf>. (15 Mayıs 2020).
- Dolado, J. J., 2015. *No country for young people? Youth labour market problems in Europe*. Londra: Centre for Economic Policy Research.

Ulukan U. (2020), "Esnek İstihdam ve Genç İşsizliği: İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma", *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1)

- Erdođdu, S. ve Kutlu, D., 2017. Çalışan Yoksulluğu: Türkiye İçin Sosyal Politikalar Bağlamında Bir Değerlendirme. İçinde: A. Makal ve A. Çelik (der), *Zor Zamanlarda Emek Türkiye 'de Çalışma Yaşamının Güncel Sorunları*, Ankara: İmge Kitabevi, 65-112.
- Erikli, S., 2016. Genç Yoksulluđunun Temel Belirleyicileri Eğitim ve Düzgün İř, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 283-302.
- Ersoy-Kart, M. ve Erdost, H. E., 2008. Unemployment Worries among Turkish University Students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 36 (2), 275-288.
- Esping-Andersen, G., 2000. Who is harmed by labour market regulations? Quantitative evidence. In: Esping-Andersen, G. and Regini, M. (Eds.), *Why Deregulate Labour Markets?* Oxford: Oxford University Press, 66-98.
- Fana, M., Guarascio, D., ve Cirillo, V., 2016. Did Italy Need More Labour Flexibility?. *Intereconomics*, 51(2), 79-86.
- Giesecke, J., ve M. Groř., 2003. Temporary Employment: Chance or Risk?. *European Sociological Review* 9(2), 161-177.
- Göztepe, . 2012. Yeni Dönemin Satırbaşları, İçinde: *Güvencesizleştirme: Süreç, Yanılığ, Olanak*. . Göztepe, (der.), Ankara: Nota Bene Yayınları, 15-60.
- Güler-Müftüoğlu, B., 2014. Üretim sürecinin vazgeçilmezi esneklik: Var ve yok ettikleri üzerine bir ereve, İçinde: . Müftüoğlu ve A. Koşar (haz.) *Kapitalist retim ilişkilerinde "yeniden" esneklik: Türkiye 'de Esnek Çalışma*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Hacısalihogđlu, E., 2014. Türkiye 'de İşçi Sınıfı Haritasında Güvencesizlik Deneyimleri. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Hacısalihogđlu, E., 2018. Güvencesizlik Döngüsünde Vazgeil(e)meyen Güvence Arayışı: Çalışma, Geçim ve Sosyal Yardım Bağı, İçinde: D. Kutlu (der). *Sosyal Yardım Alanlar, Emek, Geçim, Siyaset ve Toplumsal Cinsiyet rntleri*, İletişim Yayınları, İstanbul, 77-101.
- Howell, D. R., Baker, D., Glyn, A. ve Schmitt, J., 2007. Are Protective Labor Market Institutions at the Root of Unemployment? A Critical Review of the Evidence, *Capitalism and Society* 2(1), 1-71.
- ILO 2019, Spotlight on Work Statistics- The Working Poor, [https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/publications/WCMS\\_696387/lang-en/index.htm](https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/publications/WCMS_696387/lang-en/index.htm). (12 Nisan 2020).



- Ulukan U. (2020), "Esnek İstihdam ve Genç İşsizliği: İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma", *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1)
- Kalleberg, A. L., 2000. Nonstandard employment relations: Part-time, temporary and contract work. *Annual review of sociology*, 26(1), 341-365.
- Kiraz, Z. ve Kurul, N., 2018. Türkiye’de Öğretmen İşsizliği ve Ataması Yapılmayan Öğretmenler Hareketi, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270- 302.
- Kutlu, D., 2010. Geçici Çalışmanın Süreklileşmesi ve Güvencesizleşme: Özel İstihdam Bürolarının Değişen Rolü, *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 41-47.
- Kutlu, D., 2012. Türkiye İşgücü Piyasasında Güncel Gelişmeler ve Güvencesizleşme Örüntüleri, İçinde: Ö. Göztepe (der) *Güvencesizleştirme: Süreç, Yanılgı, Olanak*, Ankara: NotaBene Yayınları, 61-116
- Layard, R., Stephen N. ve Richard J., 1991. *Unemployment: Macroeconomic Performance and the Labour Market*, Oxford: Oxford University Press.
- Layard, R., Stephen N. ve Richard J., 1994. *The Unemployment Crisis*, Oxford: Oxford University Press.
- Marx, K., 2007. *Kapital: Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili. Cilt I*, 8. Baskı. Çev. A. Bilgi, Ankara: Sol Yayınları.
- Mcbride, S., 2004. Towards perfect flexibility: Youth as an Industrial Reserve Army for the New Economy, in: Stanford, J., & Vosko, L. F. (eds) *Challenging the Market: The struggle to regulate work and income*. McGill-Queen's Press-MQUP. 205-226.
- Miguel Carmo, R., Cantante, F., ve de Almeida Alves, N., 2014. Time projections: Youth and precarious employment. *Time & Society*, 23(3), 337-357.
- Nickell, S., Nunziata, L. and Ochel, W., 2005. Unemployment in the OECD Since the 1960s. What do We Know?, *Economic Journal* 115 (1), 1–27.
- OECD, 1994. The OECD Jobs Study. Facts, Analysis, Strategies, Paris: OECD Publications.
- OECD, 2020a. Youth unemployment rate (indicator). (16 Mayıs 2020)
- OECD, 2020b. Youth not in employment, education or training (NEET) (indicator). (17 Mayıs 2020)
- Oğuz, S., 2016. İşgücü İstatistiklerinden Yedek İşgücü Ordusuna Nüfusu Yeniden Sınıflandırmak. *Mülkiye Dergisi* , 40 (4) , 31-68
- Onaran, Ö., 2004. Emek Piyasasına Dayalı Yapısal Uyum: Katılık Miti. İçinde: N Balkan ve S Savran (haz.), *Neoliberalizmin Tahribatı Türkiye’de Ekonomi, Toplum ve Cinsiyet*. İstanbul: Metis Yayınları, 211-233.

Ulukan U. (2020), "Esnek İstihdam ve Genç İşsizliği: İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma", *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1)

Özkaplan, N., Öztan, E. ve Ruben E., 2017. *AVM'lerin Yorgun Gençleri: Tezgahtarlıktan Satış Elemanlığına Emegün Dönüşümü*, İstanbul: SAV Yayınları.

Özmen-Yılmaz, D., 2019. Female Labor In The Neoliberal Era: The Case Of Turkey, içinde: M. Meciar, K. Gökten, ve A.A. Eren, A.A. (eds) *Economic and Business Issues in Retrospect & Prospect*, London: Ijopec Pub.

Savul, G., 2012. Standart Dışının Standartlaşması: Güvencesiz İstihdam. İçinde: Ö. Göztepe (der) *Güvencesizleştirme: Süreç, Yanılgı, Olanak*, Ankara: NotaBene Yayınları, 117-143.

Scherer, S., 2004. Stepping-Stones or Traps? *Work, Employment and Society*, 18(2), 369–394.

Shildrick, T., MacDonald, R., Webster, C. ve Garthwaite, K., 2012. *Poverty and Exclusion: Life in low-pay, no-pay Britain*. Bristol: The Policy Press.

Siebert, H., 1997. Labor market rigidities: At the root of unemployment in Europe, *Journal of Economic Perspectives* 11(3), 37-54.

Sissons, P., 2011. The Hourglass and the Escalator - Labour market change and mobility, [http://www.theworkfoundation.com/DownloadPublication/Report/292\\_hourglass\\_escalator120711%20\(2\)%20\(3\).pdf](http://www.theworkfoundation.com/DownloadPublication/Report/292_hourglass_escalator120711%20(2)%20(3).pdf). (18 Nisan 2020).

Strauss, K ve Fudge, J., 2014. Temporary Work, Agencies and Unfree Labour: Insecurity in the New World of Work, İçinde: Fudge, J., ve Strauss, K. (Eds.). *Temporary work, agencies and unfree labour: Insecurity in the new world of work*. Routledge. 1-25

Tangian, A. S., 2008. On the European readiness for flexicurity: empirical evidence with OECD/HBS methodologies and reform proposals. (WSI-Diskussionspapier, 160). Düsseldorf: Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliches Institut in der Hans-Böckler-Stiftung. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-219203>. (27 Mart 2020).

TUC, 2010. Flexible with the Truth? Exploring the Relationship between Labour Market Flexibility and Labour Market Performance <https://www.tuc.org.uk/sites/default/files/extras/flexiblewiththetruth.pdf> 72-76 (1 Nisan 2020).

Ulukan, U., 2014. Esneklik ve güvence arasında bir denge mümkün mü? Avrupa ve Türkiye'den güvenceli esneklik pratikleri", İçinde: Ö. Müftüoğlu ve A. Koşar (der.), *Türkiye'de Esnek Çalışma*, İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 68-87.

Vergeer R. ve Kleinknecht A., 2012. Do Flexible Labor Markets Indeed Reduce Unemployment? A Robustness Check, *Review of Social Economy*, 70 (4), 451-467.

Ulukan U. (2020), “Esnek İstihdam ve Genç İşsizliği: İşsizlik Göstergeleri Üzerinden Bir Tartışma”, *Politik Ekonomik Kuram*, Cilt 4(1)

Watson, I., 2013. Bridges or Traps? Casualisation and Labour Market Transitions in Australia. *Journal of Industrial Relations* 55 (6), 6–37.

Lancker, W.V., 2012. The European World Of Temporary Employment, *European Societies*, 14 (1), 83-111.

Wynn, M., 2013. Power Politics and Precariousness The Regulation of Temporary Agency Work in the European Union. İçinde: Fudge, J., & Strauss, K. (Eds.). *Temporary work, agencies and unfree labour: Insecurity in the new world of work*. Routledge. 48-69

Yalçıntaş, A. ve Akkaya B., 2019a. Diplomalı Aylak Sınıf: Gösterişçi Tüketim Süreci Olarak Türk Yükseköğretim Sistemi, *Efil Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 2 (5), 92-125.

Yalçıntaş, A. ve Akkaya B. 2019b. Türkiye’de Akademik Enflasyon: ‘Her ile Bir Üniversite Politikası’ Sonrasında Türk Yükseköğrenim Sistemi, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 74(3), 789-810.

Yalçıntaş, A., 2017. Akademik Enflasyon: Değersizleşen Diplomalar, *İktisat ve Toplum*, 75 (Ocak), 38-42.

Yentürk, N ve Başlevent, C., 2008. Türkiye’de Genç İşsizliği: Etkileyen Faktörler ve Politika Önerileri, İçinde: Y. Kurtaran, G. Nemutlu, N. Yentürk (der) *Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.345-378

Yentürk, N. ve Başlevent, C., 2007. Türkiye’de Genç İşsizliği, Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu no.2, İstanbul Bilgi Üniversitesi <http://genclik.bilgi.edu.tr/Default.asp?pageID=5>. (19 Mart 2020).

Yılmaz, K. R., 2016. Değişen Mekan, Değişen Sınıfsallıklar: Samsun Kenti Örneğinde AVM’lerde Çalışan Kadın Satış Temsilcileri, *Çalışma ve Toplum*, 48(1), 31-58.

Yücesan-Özdemir, G., 2014. *İnatçı Köstebek*. İstanbul: Yordam.